

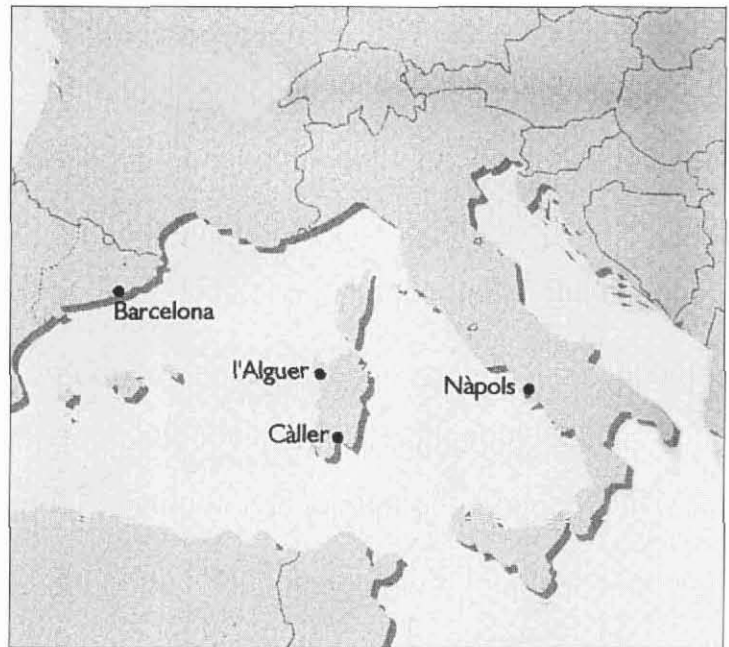
L'italià en relació amb el català

per Margalida Lledó

L'habitual viatge d'estudis —i de baixa— que cada any s'organitza en tants de centres educatius pot ésser aprofitat per a augmentar l'autoestima dels alumnes catalanòfons i modificar positivament els conceptes i els tòpics adversos a la llengua catalana, encara presents a les aules a despit de la feina que tots anam fent. El que segueix és un text, naturalment introductori, que correspon a un full distribuït entre alumnes de tercer de BUP de l'IES Joan Alcover de Palma en viatge per Itàlia i s'adapta a les llurs habilitats lingüístiques i al context lingüístic del cas.

En italià no es fan servir amb prou feines els accents gràfics. Es pot trobar qualche accent usat com a diacrític i els mots aguts acabats en vocal accentuada: *à, ì, ù; e i o* poden dur accent agut o greu. La lletra hac (**h**) s'usa tan sols amb funció igualment diacrítica, en certes formes verbals: l'italià és una llengua quasi sense hacs. El dígraf **sc** correspon a la nostra **xeix (x)**, i s'escriu **sci** davant de **a, o, u**. El so representat pel nostre dígraf **tx** té el seu corresponent en la lletra **c**, tota sola davant de **e o i**—com ara a *cento* ('cent'), *Cina* ('Xina'), *cicatrice* ('cicatriu'), pronunciades, aquestes tres, com si hi diguéss, respectivament, 'txento', 'Txina', 'txicatrítxe'—, o bé seguida de la lletra **i** davant de **a, o, u**. La **c** amb el so de la de *casa* pren una hac (**h**) quan és seguida de **e** o bé de **i**: *chiaro* ('clar'), *che* ('que'), *schema* ('esquema'). Així, d'una manera semblant, la **g** pren també una hac (**h**) quan davant de **e o i** ha de mantenir la pronúncia pròpia de quan va seguida de **a, o, u**. La **u** es pronuncia sempre: *quí* ('ací', 'aquí') /kwí/; *questo* ('aquest') /kwésto/; *guerra* /gwérra/. La **ge (g)** sona com els nostres dígrafs **tg, tj**. La **ela palatal catalana (ll)** s'escriu **gli**: *io voglio* ('jo vull'), que es pronuncia /vóllo/. El nostre dígraf **ny** equival a l'italià **gn**. La **ve (v)** cal pronunciar-la sempre com en català comú: *vedere* /vedére/ ('veure'), *vita* ('vida'), *veglia* ('vetlla' o 'vetlla').

No es parla italià posant una **i** al final de totes les paraules: la **i** marca tan sols el plural masculí —i ocupa, doncs, el lloc de la nostra **essa (s)**—, mentre que la **e** fa la funció de marcador o morfema del femení

plural: *il bambino* ('el nin'), *la bambina* ('la nina'), *i bambini* ('els nins'), *le bambine* ('les nines'); *alto* ('alt'), *alta* ('alta'), *alti* ('alts'), *alte* ('altes'). Vet aquí la seqüència dels articles: *il* ('el'), *la* ('la'), *i* ('els'), *le* ('les'). Hi ha articles dialectals: *o sole mio* és napolità i vol dir 'el meu sol', per exemple. Un mot masculí començat amb una **essa (s)** seguida de consonant o bé començat amb **z, gn, ps** duu l'article *lo* en el singular, que pren la forma *gli* en el plural: *lo stato*, pronunciat /lo-státo/ ('l'estat'), *gli stati* /li-státi/ ('els estats'); *lo zucchero* /lo-tsúkkero/ ('el sucre'), *gli zuccheri* /li-tsúkkeri/ ('els sucres').

Lei és l'equivalent del nostre 'vostè'. Sempre s'acorda posant-lo en femení: així, haurem de dir *per servirla*, encara que es tracti d'un home, perquè *lei* fa

referència al mateix estament a què en català ens adreçàvem dient 'vossa mercè', antecedent del 'vostè'. El tractament de *voi* ('vós') ha caigut en desús en italià, a diferència del català.

Els mots catalans acabats en **-tat** fan **-tà** en italià: 'llibertat' és, per tant, *libertà*.

Els verbs *avere* i *essere* (aquest amb accent a la primera) són els auxiliars més importants, igual que en la nostra llengua. Els verbs de moviment, semblantment al català popular de Mallorca, duen *essere*: *già sono venuta* ('ja som venguda').

'Bon dia' en italià és *buon giorno*, que es diu fins al capvespre. Després s'ha de dir *buona sera* ('bon vespre') en arribar i *buona notte* ('bona nit') en par-

tir; és el mateix sistema de Mallorca i de la majoria de països europeus.

Els numerals fins a trenta són: *uno, due, tre, quattro, cinque, sei, sette, otto, nove, dieci, undici, dodici, tredici, quattordici, quindici, sedici* —des d'*undici* fins a aquest darrer, *sedici* ('setze'), són tots mots esdrúixols—, *diciassette, diciotto, diciannove, venti, ventu-*

no (es pot veure que en italià no s'usen els guionets com sí que es fa en català), *ventidue, ventitré, ventiquattro, venticinque, venti-sei, ventisette, ventotto, ventinove, trenta*. Després vénen: *quaranta, cinquanta, sessanta, ottanta, novanta, cento*. Si anam pujant: *mille, duemila, diecimila, centomila, un milione*. *Uno* fa el femení *una*, i *mille* fa el femení *mila*. Aquí va un exemple de com cal que diguem i escrivim una data: *ventitré febbraio millenovecentonovantotto*.

Finalment, s'ha de dir que moltes de paraules italianes són iguals o semblants a les catalanes corresponents. A continuació hi ha una llista d'unes quantes d'entre les més representatives:

adés [significant tant 'ara' com 'suara' o 'just abans o després d'ara mateix'] adesso

aleshores allora

amarrar amarrare

anar andare

ansa ansa

banyar ['mullar' — Mall. i València] bagnare

(a) bastament abbastanza

beníssim [superlatiu de 'bé'] benissimo

beure bere [amb é]

blau blu [si és fosc], azzurro

bullir, bullir bollire

brou brodo

ca' ca [contracció de 'casa']

cercar cercare

cloure chiudere [l'accent a la u]

colpir colpire

comportar ['sofrir'] comportare

cosí, cosina cugino, cugina

cuina cucina

demanar [sinònim de 'preguntar'] domandare

despendre ['destinar a un fi diners o doblers'] spendere

dir dire

dona donna

doncs dunque

eixida uscita

eixir, sortir uscire

eixugar asciugare

encara ancor, ancora

escoltar ascoltare

espesses vegades, espès, sovint spesso

esquer esca [amb é]

est Est

farcir farcire

farina farina

fer fare

finestra finestra [amb è]

fletxa freccia

força forza

formiga formica

formatge formaggio

forqueta, forquilla forchetta

fosc fosco

fraula, maduixa fragola [és esdrúixola]

fred freddo

fugir fuggire

gallejar galleggiare

gelosia gelosia

gola gola

gorja gorgia

gros, grossa grosso, grossa

guanyar guadagnare

ja già

llenya [sinònim de 'fusta' — Mall.] legno

llur loro

Equivalències ortogràfiques

c + e, i; ci, cci	tx
sc + e, i; sci	x, ix
j	i
ch	k, c, qu, ch
gh	gu + e, i
g, gg + e, i	tg
gi, ggi	tj
ll	l-l
gn	ny
gl + i; gli	ll
z	ts

magre, -a magro, magra
mai mai
menjar mangiare, mangiar
migjorn, migdia mezzogiorno
millor miglior, migliore [amb ó]
miratge miraggio
molt, -a molto, molta
muller moglie
nas naso
nord Nord
nostre, -a [i dialectal 'nostro, -a'] nostro, nostra
ocell, auccell uccello
oest Ovest [és un mot pla: /óvest/]
ormeig ormeggio [amb é]
paraula parola
parlar parlare
per per
però però, ma
perruca ['cabells de davant', 'floc de cabells', 'conjunt de cabells', 'serrell' — Mall.; també: 'postís'] parrucca
pixar pisciare
porc porco
pus più [tant positiu com negatiu]
qualcú qualcuno
qualque cosa qualcosa
qui chi
romandre rimanere [és un mot pla]
sentir ['usar el sentit de l'oïda'] sentire
seure sedere [és un mot pla: /sedére/]
sud Sud
taula tavola [és un mot esdrúixol]
vedell, -a vitello, vitella
vespa vespa [amb è]
vidu, vídua vedovo, vedova [esdrúixols]
voler volere [amb é]
volta, vegada, pic volta
vostre, -a [i dialectal 'vostro, -a'] vostro, vostra

Sovint es presenta el problema consistent en allò que en diem «quedar travats», sobretot si la paraula que cercam no s'assembla gaire o gens a aquella corresponent de la nostra llengua. Mitja dotzeneta de paraules bastaran per donar una idea de com és d'important d'aprendre bé un idioma:

burballes, tallarines tagliatelle
got, tassó, vas bicchier, bicchiere
llapis matita
pissarra lavagna

ploma penna
poma mela [amb é]
sabata scarpa
tomata, tomàtiga pomodoro [amb ò]

També hi ha els mots d'ús molt estès o sovintejat que ens poden costar de traduir tot d'una. Aquí en reproduïm una petita mostra:

(un) attimo [és esdrúixola] un poc, un momentiu
baffo bigot, mostatxo
bambola [és mot esdrúixol] pepa, nina de jugar
buco forat
buio fosca, fosc
calcio futbol
caldo calor; calent
chiedere [és un mot esdrúixol que es pronuncia amb è: /kièdere/] demanar [en aquest cas és sinònim de 'sol·licitar']
(il) cibo (el) menjar, menjua
dimenticare oblidar
faccia cara, faç
fazzoletto mocador
fermare aturar
forse potser, per ventura, tal vegada
fregare frotre [també usat, com en català, en els sentits de 'robar' i 'fer-la-hi a qualcú']
gonna falda, faldilla
guardare mirar
macchina auto, cotxe
monaco, -a [és un mot esdrúixol i pronunciat amb ò] monjo, monja
noia avorriment
palla [cal pronunciar la *ela* geminada] pilota
pazzo boig, orat
pomeriggio hora baixa, capvespre
salire pujar
salita pujada [per exemple a l'autobús]
sottile prim, magre
stancare cansar
strega bruixa
viso cara
vuoto buit

Per acabar aquesta mínima introducció a la llengua italiana direm que cal anar un poc alerta: si en lloc de *braccia* /brátxa/ (que vol dir 'braços') deïem *brache* /bráke/, en realitat estaríem parlant de 'bragues'. Per tant, ull viu, cap clar i fora son, que aprofiti molt de conèixer coses noves! L'italià no és difícil per als catalanòfons.♦